

Uzbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan adabiyot_uz@inbox.uz

Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqsa boshlagan adabiyot_uz@inbox.uz 2013-yil 15-fevral • №7 (4198)

2013-yil 15-fevral • № 7 (4198)

14 февраль — Захирийддин Мухаммад Собур таваллуд топган күн

“Бобурнома” Алишер Навоийнинг насрй асарларидан сўнг ўзбек тили бойлигини кўз-кўз қилувчи ганижинадир. Бу асарда муаллифнинг ҳар бир сўзи, ибора, жумласи тасвириланаётган воқеа-ҳодисалар мазмун-моҳиятига яоятда изчил боғланган, ҳар бир далил, рақам, табиат тасвиридан кўзда тутилган туб мақсад ўқувчи онгига аниқ-тиниқ етиб боради. “Бобурнома” да сўз санъетини ўрганиши, том маънода, Бобурнинг сўз мулкига саёҳат қилиб, унинг дунёқарашини янада чуқурроқ тадқиқ қилиш имконини беради.

СҮЗНИНГ СЕХРЛИ ЖИЛОЛАРИ

Захириддин Бобур Афғонистоннинг Ко-
бул вилоятига кириб келадиган йўл, тоғ,
дарё ва бошқа сув иншоотлари ҳакида ёзар
экан, Шибарту кўтали ҳакида фикр билди-
ради. Ушбу парчада уйрданига бир неча
сўз ва избораларни кўлладиди, бу сўзларни
бемалол бобуруна ифодалар сирасига
киритса бўлади. Фикримизни аникроқ ет-
казиш мақсадида ушбу матнни тўлиқ кел-
тириб, ундаги характеристи сўз ва избора-
ларни курсивда беришни маъкул топдик.
“Яна бир йўл Шибарту кўталаидур. Ёзлар сув
улгайса Шибарту кўталаидин ошиби Бомиён
ва Сайғон била юрурлар. Қишлоар тўрт-беш
ой жамий йўллар bogланур, бир Шибарту
йўлидин ўзга. Бу кўталаидин ошиби Обдара
била юрурлар. Ёзлар сувлар кирганда ҳам
бу йўлларниң қишиги хукми бор. Не учун-
ким, такоб сувлари сув улуқ бўлғондин ўтуб
бўлмас. Такоб била юрмай тоғ била юрур
хәёл қиссалар убур мутааззизурд. Кузлар
уч-тўрт ойким, кор камдур ва сувлар кичик
бўлғонда унинг убури маҳаллийдур”.

Матнадги курсивда берилган биринчи иборага эътибор қаратайлик. "Сув улгай-танды" иборасидаги улгайиш феъли асли-да жонли предметга нисбатан ишлатыла-ди. "Бобурнома"дан көлтирилган бу парча-да мазкур сүз икки марта ишлатилип, сув-нинг кўпайишини билдирип келмоқдаки, бу Бобурнома сўз танлаш ва ишлатиши услуби-та хос хусусият. Шунингдек, муаллиф "ўтмоқчи бўлсалар" ибораси ўрнига чирой-ли «юрур хаёл қылсалар» иборасини иш-латганки, бунда йўл танлашда иккиланиб турган, зудлик билан бир қарорга келиши мумкуш бўлған кишининг руҳиятидаги ҳолат жуда ўринли тарзда очиб берилган. Кўз ўнгимизда шахс психологияси, жумбокли-холатга тушган инсоннинг аниқ қиёфаси гавзаланданади. Агар бу ибора ўрнига "юрса-лар" дейилгандга, бу руҳий тасвир исизсиз каларди.

Давоми учинки сахифада

ГҮЗАЛ ШЕЪРИЯТНИНГ СИРДИ КЎНҒИРОҒИ

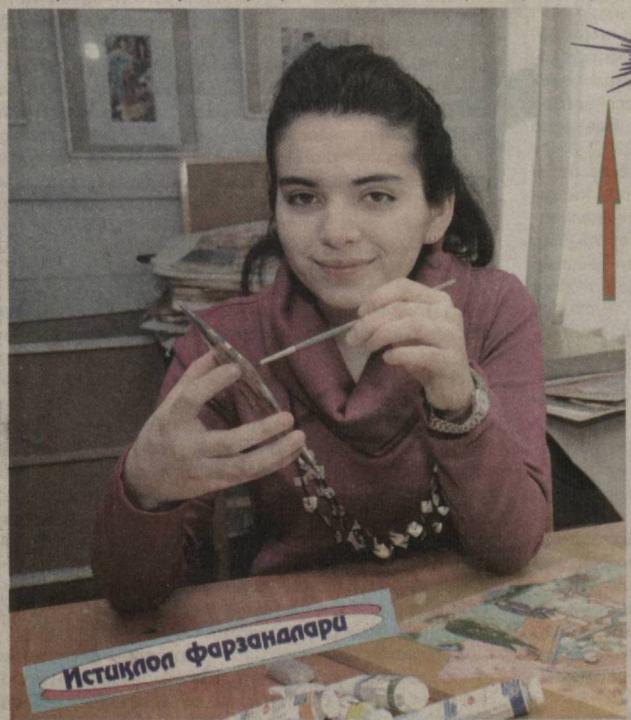
Ҳар йили феврал ойининг биринчи ярмида мамлакатимизнинг барча гүшалари, шаҳар ва қишлоқларида буюк шоирларимиз Низомиддин Мир Алишер Навоий ва Захирiddин Муҳаммад Бобур таваллуд топган саналар муносабати билан навонийхонлик ва бобурхонлик ангузманларини ўтказиш яхши айғанага айланган. Бу кунларда бутун дунёдаги адабиёт ихлосмандлари нигоҳи Ўзбекистонга қаратилади, ўзбек адабиёти жаҳон миқёсидаги яна бир бор эътириф этилади. Баркамол аводдоа улув шонолаонимизга ўз эҳтиюмларини намоён етадилар.

9 феврал куни Алишер Навоий номи билан атaluвчи Ўзбекистон Миллий боги адабиёт мухлислари билан гавжум бўди. Шоир таваллудининг 572 йиллигига бағишиланган тадбирда ёзувчилар, давлат ва жамоат арбоблари, олимлар, ўқитувчилар, талаба-ёшлар

Димдид ривоятлар борким, жаҳон-
баҳодирлар дунёга келган пайтада
ону фалакларда қалдириқлар гуд-
лаб, чақмоклар чақар экан, — деди.
Бизнинг назаримизда эса авлиё
арзимис түгилган чоғ гўзл шеърят-
чиги сирли кўнгирипо олам бўйлаб
и жаҳонглар таратгандек.

Давоми иккинчи саҳифада.

ЧАРОСНИНГ ОЙДИН НИГОХИ

Истиқлол Фарзандлари

Бог ичидаги күм-күк барг ёзив турган навнидолларга күзим тушар-кан, баҳорнинг яқин, жудаям яқинлигини, яқинлашиб келәттган Наврӯзнинг илик ва ёқими нағасини ҳис эттаандай бўлдим. Ҳадемай бозорларимизда кўчат савдоси ҳизнийди. Барча юртдошларимиз ҳашар баҳона ҳовлисига, ўзи яшайдиган кўча, маҳаллага, ишхона ҳовлисига яхши ният билан кўчат экиншга ошиқади. Ана шундай пайтда юртдошларимиз яхши навлар кўчатини тоپишга ҳаракат қиласидилар. Кўпчиликда кандай кўчатни одсан адашмайман, деган савол туғиади.

БОГЛАРИДА ШИВИРЛАР БАҲОР

Дархақиқат, азал-азалдан күчтэй
экиб, бөг ярат, деган наклга амал
қилиб, она юртни боғу бүстонга
айлантириш орзуы билан яшаётган
халқымыз. Сабаби оддий: бөг-рогла-
римиз қанча күпайса, бозорларимиз
шунчалик түкін-сочин, турмушимиз
обод ва фаровон бүләди, дастурхо-
нимиздан кишин-ёзин сархил мевао

сабзавот аримайди,

Катта бозорларни-ку құя турайлики уйимиз ёнидаги кичкина бозорчани бир айлансанғыз ҳам илк назарингиз ту шадиган неымт ранг-баран товланий турған сархил мевалар бўлади. Сотув чиларнинг "беш юлдуз", "голден", "семеренко" олмалардан олинг, мана бу узумларни кўринг: ҷарос, ҳусайни

Ватан обод — кўнгур
обод

ҳасайни каби чорловларини эшитарсанкисиз, киши изғирини бўлишига қарашмай, бу мева-чеваларни қандай санлашар экан, деб ўйлайсиз. Аслида ол маю узум ва бошқа меваларнинг маойида ҳам бозор расталаридан узилган маслиги уни қандай саклашгагина болиши эмас. Бу боғбону соҳибкорини тажрибасию олимларнинг янги навзат яратиш устида олиб бораётган илми изланишлари самараасидир. Куздирерларни кўчтадек экшишга тайёрлаш, экшишган ёш ниҳоллар орасини чопини юмшатиш, бегона ўтлардан тозалашни кишида уларни совукдан асрар учун кўмиш, пайвандлаш, ёзда томчилати сугориш, чеканка килиш — хуллабоғбонлар йиљүн иккита ой тини билмайди.

“Мева-шарбат” боғдорчилик, узум

чилик ва виночилик илмий ишлаб-чикиш корпорацияси ва унинг Р.Шредер номидаги Ўзбекистон ботдорчилик, узумчилик ва виночилик илмий текшириши институти ҳақида кўп эшитганмиз. Минг эшитгандан бир бора кўрган афзал, дейишади. Институтнинг жаннатноманд боззор худудига кадам кўйтганимда олимлару мутахассисларнинг барчаси боғ юмушлари билан бандлигига гуво буддим.

Давоми иккимиши саҳифада

БИЛДИРИШ

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси мажлислар залида 19 феврал, сесанба куни соат 11.00да Шеърият кенгашининг йиллик хисобот йиғилиши ўтказилади.

Йиғилишга шоир ва ёзувчилар, адабиётшүнөслар ва барча кизикқанлар таклиф этилади.

САНЪАТСЕВАР СУЛОЛА

Тарихчилар томонидан буюк Бобурийлар деб номланган сулола бир юз саксон йилдан ортиқ ҳукмронлик қилиб, ўзининг бемисс бунёдкорлик ишлари, санъат ва маданият равнацияга қўшган улкан ҳиссаси билан Шарқ ва Фарб мамлакатлари ҳукмдорлари ичидаги алоҳида ажralи туради. Зеро, Бобурийлар сулоласи даврига яратилган ноёб санъат асарлари жадон маданийтинг энг подир намуналари сифатида қадрланади. Шу билан бирга сулола вакиллари Темурийлар даврида Мовароунинар ва Хурросонда гуллаб-яшнаган санъат ва маданият ютуқларини, анъаналарини тарғиб қилингаш имкон қадар ҳаракат қилгандар.

Бобурнинг фарзанди Хумоюн Табризида бўлган чоғида асли термили Мир Мансур мусаввирини, унинг ўғли Мир Сайид Али ва Жоҳа Абдусамад Шерозий каби рассомларни Кобулга таклиф этди.

1545 йили Хумоюн Кобулда ўз ҳукмронлигини қайта тиклагач, саройига Бехзоднинг шогирди — Дўст Мухаммад Девона, мавлоно Дашиб Мухаммад, мавлоно Юсуф ҳамда хаттотлардан мавлоно Мақсуд, Мир Мансур Астрободий, унинг ўғли мавлоно Қосим, Мухаммад Амин, Мир Халилulloh, муковасозлардан Мулла Фарҳ, Ҳожи Жалолиддин ва бошқа китобат усталарини таклиф этган. Мир Сайид Али "Нодир ул-мулки Хумоюн" — Хумоюн давлати нодори фахрий унвонига сазовор бўлган. Жоҳа Абдусамад Шерозий эса ёш Акбара Кобулда рассомликдан дарс берган. Айни шу даврда матога "Қиссаи Амир Ҳамза" мавзуда ажойиб расмлар туркумини ишлаш бошлигандан ва етти йилда тўрт жилдли, тўрт юз расм яратилган. Бу жараён 1570 йилларгача давом этирилиб, жами бир ярим мингта расм яратилган дейилади манбаларда. Аммо улардан юздан ортиги бизагча этиб келган, холос.

Акбаршоҳ буюк ҳукмдор, сиёсий испоҳотчи бўлиши билан бирга, беназир санъат ҳомийси ва муҳлиси бўлиб, ҳафтанинг бир куни, албатта, рассомларнинг асарларини кўздан кечириб борган. Махорат билан ишланган асар мувалифларини рағбатлантирган, айрим иsteъоддли мусаввирларни сарой қутубхонасига таклиф қилган. Тарихчи Абуғузл Алломийнинг "Ойини Акбари" ("Акбар қонуллари" ёки тузулари) асарида ўн етти рассомлик катта устод эканлиги эслатилиб, юзга якин рассомлар устод дарахасига эришгандарни айтилади. Мазкур асарда рассомларнинг умумий сони жуда кўп дейилгани айни ҳақиқат бўлиб, ўша давр кўлэзма ва расм ҳошияларида юз элликтан зиёд ижодкорларнинг номлари қайд этилган. Агар уларнинг шогирдлари ҳам бўлгани-

Мир Сайид Али миниатюраси.

ни ҳисобга олсан, сарой кутубхонаси ва науфузли амалдорлар ҳомийлигига расом, хатто ва китобат ахли фаолият кўрсатгани маълум бўлади. Улар Фазуллоҳ Рашидуддиннинг "Жоми ут-таворих", Бобурнинг "Бобурнома", "Тарихи алфий" ("Минг йиллик тарих"), Абулғазз Алломийнинг "Акбарнома" ва бошқа асарларига кўплаб расмлар ишлагандар. Айниска, қадимги хинд маданиятни обидалари "Маҳбобат" ("Размнома"), "Йога вишикти" ва бошқа асарларга расмлар ишланганни дикката сазовор.

Умуман "Акбаршоҳ" даври, рассомлигининг энг муҳим жиҳати — кўплаб кўлэзма асарларга суратлар ишланганида. Шу билан бирга, шоҳ ўзининг ва айнанларини чиздирилган. Тарихчilar.

нинг фикрича, бунинг натижасида хаёт бўлгандар абадийликка эришгандар, вафот этигандар эса қайта тирилгандай бўлгандар.

Аждодларининг ишине давом этигандар шоҳ Жаҳонгир ҳам тасвирига ёшлигидан эътибор берган. Унинг ҳомийлигига ижод қилган айрим рассомлар ҳатто саройда яшаб, ўзномларига "хоназод" сўзини қўшиб ёзганлар. Шоҳ Жаҳонгир даврида портрет санъати энг икори чўктирилган. Алоҳида шахс тасвиридан ташкари, сарой маросимлари иштирокчilari ва айнанлari тасвирини яратиш оdat бўлган. Зотan, Жаҳонгир, унинг севгилиси Нури Жаҳон, шахзода ва айнанларининг кўплаб портретлари бизагча этиб келгандар шундан далолат беради. Ўша даврда яшаб ижод қилган Абулҳасан номли асли ҳиротлик Оқо Ризо ўғлини "Нодир уз-замон", куш ва жоноворлар расмини маҳорат билан чизган устод Мансури "Нодир ул-аср" унвони билан атаганлар. Шоҳнинг ўтмишдан қолган ноёб миниатюра расмларини жамлашга интилгани "Тузыки Жаҳонгир" номли мемуар асарда зикр этилган. Унинг рассомликка қизишини билган европалик эччилар подшоҳга совға тарикасида катта-катта картинкларни олиб келгани тарихдан маълум. Бу давр расмларida Шарқ ва Фарб рассомлиги анъаналарини уйгунлаширишга итилиш кўзга ташланади.

Шоҳ Жаҳон даврида ҳам рассомлик санъати юксак тараққиётга эришган. Бу даврда яратилган асарлар орасида асосан подшоҳ, шахзода ва айнанларини алоҳида ҳамда оммавий портретларини кўриш мумкин. Шоҳ Жаҳон ҳукмронлигига бунёдкорлик ишлари, меъморчilik бекиёс даражада юксалган. Зотan, бу ўринда дунёга машҳур обидалардан биргина "Тоҳ Махал" мақбасининг номини эслатиш кифоя. Ундан ташкари кўплаб маҳбобати иморатлар, масалан, "Кизил қалъа" маҳмуси ҳам бўнед этилган.

Бобурнинг ичидаги энг узоқ муддат ҳукмронлик қилган Аврангзеб даври рассомлиги ҳам юксак савиғси билан ажralи туради. Фақат уздаврда рассомлар подшоҳнинг шахсий эътиборидан баҳраманд бўлмагандар. Уларни хоҳлаган одам ёллаб ишлатиш имонигана эга эди. Бизагча этиб келган суратлар бу давр рассомларининг маҳбобати аждодларинида кам бўлмаганидан далолат беради.

XVIII — XIX асрларда ҳам Ҳиндистонда рассомлик санъати турли маҳалларидан маданият марказларидан ўзига хос тарзида давом этиган. Лекин уларнинг бирор тасавори Бобурнинг давридаги муввафқиятларни такорламаган.

Абдумажид МАДРАИМОВ, профессор

Касбига садоқати, атрофдагиларга ҳурмат-эътибори, янгиликка интилиши билан эл орасида ҳурмат қозониди келаётган одамлар кўп. Олим ва устоз Тоир Исломов ана шундай инсонлар сирасидан.

Санъатимиз ривожига катта чисса кўшиб келаётган театр-шоҳи олмай, тажрибали ҳароратида педагогнинг узоқ ўйлик устозлики сазовор. У санъат институтида кўп йиллар "Драма театри ва кино актёrlиги" факултетида декан, "Театршунослик" (хозирги "Санъатшунослик" ва маданиятшунослик) кафедрасида мудир вазифаларида са-марали фаолият олиб борди.

Устознинг мунаққидлия ва тадқиқотчилик фаолиятида "Драма театри ва кино актёrlиги" факултетида декан, "Театршунослик" (хозирги "Санъатшунослик" ва маданиятшунослик) кафедрасида мудир вазифаларида са-марали фаолият олиб борди.

Исломовнинг "Ўзбекистон адабиёти ва санъати", "Гулестон", "Театр" каби нашрларда ўзин қилинган макола ва тақризлари истиқлоли тарзида ишларни яратади. Айниска, "Янги

ТЕАТРШУНОСЛАР УСТОЗИ

Иккى оғиз аниб сўзи

мавсум ўллари" маколаси асосий театримиз олдида турган долзарб мавмомлар ва улар ечимиға багишланган боис жамоатчилик эътиборини тақризлайди. Айниска, "Янги

хисобланади. У қатор мақолаларида бугунги замон театри ва драматургиясининг ўзига хос хусусиятлари, янги ижодий тенденцияларни таҳлил этди, ижодий ютуқлар омилни очишига ҳаракат қилди. Такриз-

хисобланади. У қатор мақолаларида бугунги замон театри ва драматургиясининг ўзига хос хусусиятлари, янги ижодий тенденцияларни таҳлил этди, ижодий ютуқлар омилни очишига ҳаракат қилди. Такриз-

хисобланади. У қатор мақолаларида бугунги замон театри ва драматургиясининг ўзига хос хусусиятлари, янги ижодий тенденцияларни таҳлил этди, ижодий ютуқлар омилни очишига ҳаракат қилди. Такриз-

хисобланади. У қатор мақолаларида бугунги замон театри ва драматургиясининг ўзига хос хусусиятлари, янги ижодий тенденцияларни таҳлил этди, ижодий ютуқлар омилни очишига ҳаракат қилди. Такриз-

хисобланади. У қатор мақолаларида бугунги замон театри ва драматургиясининг ўзига хос хусусиятлари, янги ижодий тенденцияларни таҳлил этди, ижодий ютуқлар омилни очишига ҳаракат қилди. Такриз-

хисобланади. У қатор мақолаларида бугунги замон театри ва драматургиясининг ўзига хос хусусиятлари, янги ижодий тенденцияларни таҳлил этди, ижодий ютуқлар омилни очишига ҳаракат қилди. Такриз-

хисобланади. У қатор мақолаларида бугунги замон театри ва драматургиясининг ўзига хос хусусиятлари, янги ижодий тенденцияларни таҳлил этди, ижодий ютуқлар омилни очишига ҳаракат қилди. Такриз-

хисобланади. У қатор мақолаларида бугунги замон театри ва драматургиясининг ўзига хос хусусиятлари, янги ижодий тенденцияларни таҳлил этди, ижодий ютуқлар омилни очишига ҳаракат қилди. Такриз-

МУСИҚА БИЛАН УЧРАШУВ

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходимлари Андрей ҳамда Лариса Конаржевскийлар томонидан ташкил этилган "Ўзбекистоннинг ўз истеъодлари" торли чолгулар оркестрининг ижро маҳорати нафакат юртимизда, балки чот эл мусика ихлоҳсандарни орасида ҳам яхши маълум. Оркестр 1996 йили Германиядаги "Кичик тун серенадаси"нинг биринчи қисми, Евгений Доганинг "Вальс"и, композитор Борис

Гиенко қайта ишлаган "Чамандда гул" ўзбек ҳалқ қўшиги, Мухтар Ашрафийнинг "Буҳоро қизларининг рақси", М.Отажоновнинг "Наврӯз учунларни" каби кўзларни яратишади. Дастурдан ўрин олган Моҳарт "Кичик тун серенадаси"нинг биринчи қисми, Евгений Доганинг "Вальс"и, композитор Борис

Гиенко қайта ишлаган "Чамандда гул" ўзбек ҳалқ қўшиги, Мухтар Ашрафийнинг "Буҳоро қизларининг рақси", М.Отажоновнинг "Наврӯз учунларни" каби кўзларни яратишади. Дастурдан ўрин олган Моҳарт "Кичик тун серенадаси"нинг биринчи қисми, Евгений Доганинг "Вальс"и, композитор Борис

Гиенко қайта ишлаган "Чамандда гул" ўзбек ҳалқ қўшиги, Мухтар Ашрафийнинг "Буҳоро қизларининг рақси", М.Отажоновнинг "Наврӯз учунларни" каби кўзларни яратишади. Дастурдан ўрин олган Моҳарт "Кичик тун серенадаси"нинг биринчи қисми, Евгений Доганинг "Вальс"и, композитор Борис

Гиенко қайта ишлаган "Чамандда гул" ўзбек ҳалқ қўшиги, Мухтар Ашрафийнинг "Буҳоро қизларининг рақси", М.Отажоновнинг "Наврӯз учунларни" каби кўзларни яратишади. Дастурдан ўрин олган Моҳарт "Кичик тун серенадаси"нинг биринчи қисми, Евгений Доганинг "Вальс"и, композитор Борис

Гиенко қайта ишлаган "Чамандда гул" ўзбек ҳалқ қўшиги, Мухтар Ашрафийнинг "Буҳоро қизларининг рақси", М.Отажоновнинг "Наврӯз учунларни" каби кўзларни яратишади. Дастурдан ўрин олган Моҳарт "Кичик тун серенадаси"нинг биринчи қисми, Евгений Доганинг "Вальс"и, композитор Борис

Гиенко қайта ишлаган "Чамандда гул" ўзбек ҳалқ қўшиги, Мухтар Ашрафийнинг "Буҳоро қизларининг рақси", М.Отажоновнинг "Наврӯз учунларни" каби кўзларни яратишади. Дастурдан ўрин олган Моҳарт "Кичик тун серенадаси"нинг биринчи қисми, Евгений Доганинг "Вальс"и, композитор Борис

Гиенко қайта ишлаган "Чамандда гул" ўзбек ҳалқ қўшиги, Мухтар Ашрафийнинг "Буҳоро қизларининг рақси", М.Отажоновнинг "Наврӯз учунларни" каби кўзларни яратишади. Дастурдан ўрин олган Моҳарт "Кичик тун серенадаси"нинг биринчи қисми, Евгений Доганинг "Вальс"и, композитор Борис

Гиенко қайта ишлаган "Чамандда гул" ўзбек ҳалқ қўшиги, Мухтар Ашрафийнинг "Буҳоро қизларининг рақси", М.Отажоновнинг "Наврӯз учунларни" каби кўзларни яратишади. Дастурдан ўрин олган Моҳарт "Кичик тун серенадаси"нинг биринчи қисми, Евгений Доганинг "Вальс"и, композитор Борис

Гиенко қайта ишлаган "Чамандда гул" ўзбек ҳалқ қўшиги, Мухтар Ашрафийнинг "Буҳоро қизларининг рақси", М.Отажоновнинг "Наврӯз учунларни" каби кўзларни яратишади. Дастурдан ўрин олган Моҳарт "Кичик тун серенадаси"нинг биринчи қисми, Евгений Доганинг "Вальс"и, композитор Борис

Гиенко қайта ишлаган "Чамандда гул" ўзбек ҳалқ қўшиги, Мухтар Ашрафийнинг "Буҳоро қизларининг рақси", М.Отажоновнинг "Наврӯз учунларни" каби кўзларни яратишади. Дастурдан ўрин олган Моҳарт "Кичик тун серенадаси"нинг биринчи қисми, Евгений Доганинг "Вальс"и, композитор Борис

Гиенко қайта ишлаган "Чамандда гул" ўзбек ҳалқ қўшиги, Мухтар Ашрафийнинг "Буҳоро қизларининг рақси", М.Отажоновнинг "Наврӯз учунларни" каби кўзларни яратишади. Дастурдан ўрин олган Моҳарт "Кичик тун серенадаси"нинг биринчи қисми, Евгений Доганинг "Вальс"и, композитор Борис

